AMIR, Adriana: *História a kultúra Ukrajiny I. / Історія та культура України I.* Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2025. 130 s. ISBN 978-80-555-3602-6

DOI: https://doi.org/10.24040/ahn.2026.29.01.175-178

Ukrajinské dejiny zostávali (nielen) v slovenskom historiografickom i vzdelávacom prostredí dlhé desaťročia v tieni dejín Ruska a Sovietskeho zväzu. Ich výklad bol často sprostredkovaný optikou dominantných rusko-sovietskych imperiálnych naratívov, čo prispievalo k zjednodušenému či dokonca skreslenému vnímaniu historického vývoja Ukrajiny. Až súčasné spoločenské a geopolitické udalosti podnietili intenzívnejší záujem o ukrajinskú minulosť, kultúru i formovanie národnej identity, a to aj v slovenskom akademickom prostredí. Mimoriadne cenným príspevkom k tomuto procesu je vydanie vysokoškolskej učebnice *História a kultúra Ukrajiny I* v roku 2025 Prešovskou univerzitou v Prešove, ktorá významne rozširuje možnosti systematického poznávania ukrajinských dejín vo vysokoškolskom vzdelávaní. Jej autorkou je Adriana Amir, vysokoškolská pedagogička (v súčasnosti docentka) pôsobiaca na Inštitúte ukrajinistiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity (PU) v Prešove. Jej dielo je interesantné z viacerých hľadísk.

V Predhovore (v slovenčine a ukrajinčine) autorka uvádza, že učebnica *História a kultúra Ukrajiny I* je prioritne určená poslucháčom bakalárskeho študijného programu prekladateľstvo a tlmočníctvo – ukrajinský jazyk a kultúra na PU v Prešove. Ide o podporný text pre prednášky a semináre z Histórie a kultúry Ukrajiny I. a II., v rámci ktorých sa vyučuje o najdôležitejších obdobiach ukrajinských dejín v širšom európskom kontexte. Text učebnice je písaný v ukrajinskom jazyku, čo zodpovedá profilácii vyššie uvedeného študijného programu, ktorý zabezpečuje Inštitút ukrajinistiky a kde sa výučba uskutočňuje prevažne v ukrajinčine – čím sa u študentov prirodzene rozvíjajú jazykové i kultúrne kompetencie. Autorka upozorňuje, že učebnica je využiteľná zároveň aj pre študentov príbuzného študijného odboru učiteľstvo ukrajinského jazyka a literatúry najmä na seminároch z reálií Ukrajiny. Dodajme – nepochybne siahnu po nej aj učitelia a študenti iných slovenských univerzít.

Učebnica má dvojjazyčný úvod, ktorý uľahčuje orientáciu v texte aj tým, ktorí sa s ukrajinčinou ešte len oboznamujú. Autorka v ňom vysvetľuje štruktúru svojho diela, poukazuje na geografické umiestnenie Ukrajiny, uvádza základné fakty o krajine (rozloha, počet obyvateľov atď.). V záverečnej časti Úvodu autorka konštatuje, že dejiny Ukrajiny boli často písane víťazmi, *„čo spôsobilo mnohé skreslenia a ovplyvnilo aj*

dnešné vnímanie Ukrajiny vo svete" a súčasná vojna na Ukrajine *„je čiastočne dôsledkom nepochopenia histórie a kultúrnej svojbytnosti Ukrajincov"*, ktorí aj napriek „tlaku impérií" uchovali svoj jazyk, kultúru a tradície. Podľa autorky: *„Ukrajina je unikátna krajina, kde je túžba po slobode a samospráve momentálne silnejšia než kdekoľvek inde v Európe."*

Nepochybne silnou stránkou učebnice je jej premyslená tematická štruktúra a výklad faktografického materiálu. Text je rozdelený do desiatich kapitol, ktoré chronologicky sledujú míľniky dejinného vývoja (dnešného) ukrajinského územia – od ukrajinskej predhistórie v európskom kontexte, antických (grécko-rímskych) kontaktov s východnou Európou, slovanských kmeňov a formovania Kyjevskej Rusi, litovsko-poľskej doby, kozáckej doby (ako kľúčovej periódy vzniku ukrajinskej politickej, národnej a kultúrnej identity), pohltenie ukrajinských území Ruským impériom až po začiatok 19. storočia (ukrajinské územia vo francúzsko-ruskej vojne v roku 1812). Každá kapitola mapuje kľúčové udalosti, osobnosti a spoločenské procesy, pričom zohľadňuje aj ich kultúrny a lingvistický rozmer. Na konci kapitol sa nachádza *„10 najrozšírenejších mýtov"* daného obdobia a *„10 úloh"* určených na diskusiu, resp. pre seminárnu prácu, čím sa autorka snaží podporovať kritické myslenie a samostatnú práca študentov.

Zvláštnosťou učebnice je, že text kapitol má tézovitý charakter. Teoreticky to má svoje špecifické výhody aj nevýhody oproti zaužívanej tradičnej, komplexnej, monografickej forme vysokoškolských textov. Pozitíva tézovitého materiálu vidíme v rýchlej orientácii a efektívnej revízii (študenti ocenia, že kľúčové body a fakty sú ľahko identifikovateľné a usporiadané), v štruktúrovanom obsahu (tézy poskytujú organizovanú a logickú štruktúru, ktorá pomáha študentom lepšie pochopiť hierarchiu informácií a hlavné koncepty predmetu), v štandardizovaných informáciách (poskytujú základné, štandardizované vedomosti zodpovedajúce zameraniu kurzu, ako aj prístup k rovnakému, podstatnému obsahu), v jednoduchšom spracovaní poznámok (študenti si môžu ľahšie robiť vlastné poznámky, zvýrazňovať text a dopĺňať detaily z prednášok, keďže základná kostra učiva je už daná), a napokon aj v požiadavke dnešnej mladej generácie na selekciu informácií a ich zjednodušenie. Na druhej strane to má aj negatíva. Obzvlášť pre tzv. zvedavých študentov – bažiacich po množstve informácií – sa to môže prejavovať nedostatkom hĺbky a kontextu; vecná a tézovitá forma môže byť pre niektorých študentov menej zaujímavá a motivačná na čítanie v porovnaní s plynulým, naratívnym štýlom komplexnej učebnice; študenti sa môžu príliš spoliehať na memorovanie faktov. Avšak, pokiaľ – podľa autorky *„úlohou publikácie je slúžiť ako podporný učebný materiál"* zdôrazňujúci *„najvýznamnejšie fakty"* – študent dostane na prednáškach a seminároch

podrobnejšie hĺbkové vysvetlenie, bude vedený k rozvíjaniu analytického uvažovania a kritického myslenia a bude aj odkazovaný na ďalšiu literatúru, resp. prípadové štúdie – potom sa eliminujú aj vyššie uvedené negatíva tézovitého charakteru publikácie. Vlastne vďaka prehľadnosti a stručnosti bude publikácia slúžiť nielen ako sprievodca prednáškami, ale aj ako opakovací materiál pred skúškami – bude užitočná na zhrnutie a revíziu poznania.

Osobitnú pozornosť si zaslúži autorkina snaha o *vedeckú, faktografickú a ideovú nestrannosť* publikácie. Autorka sa zámerne vyhýba ideologickým skresleniam typickým pre obdobie pred rokom 1990 a snaží sa ukrajinské dejiny interpretovať v duchu najnovších historiografických vedomostí a historickej pravdivosti. V Úvode konštatuje, že *„študenti by mali disponovať súborom poznatkov zbavených nánosov minulosti, interpretačných chýb, nesprávnych prístupov, ako aj bežných mýtov a dezinformácií"*. Preto je potrebné uvítať, že na konci každej kapitoly autorka upozorňuje na najrozšírenejšie mýty, ktoré sa časom stali súčasťou pokriveného výkladu ukrajinských dejín. Odhaľujú sa tak rozšírené mýty a dezinformácie, napríklad o vzťahu medzi Kyjevskou Rusou a Moskoviou (Moskovským kniežatstvom), či o otázke „ruského dedičstva" Kyjeva atď. Takýto kritický prístup zaiste umožní študentom pochopiť, prečo sú dejiny Ukrajiny dodnes (aj) politicky citlivou témou a ako ich manipulácia ovplyvňuje dnešnú spoločnosť na pozadí prebiehajúceho rusko-ukrajinského ozbrojeného konfliktu. V tomto zmysle je publikácia nielen aktuálna, ale aj reaguje na spoločenskú situáciu, požiadavku o neskreslených dejinách.

Didaktická hodnota učebnice spočíva v správnom nastavení princípov primeranosti, sústavnosti a postupnosti, aktivity a motivácie a v neposlednom rade aj v interdisciplinárnom prístupe – spája dejiny s lingvistikou, geografiou, sociológiou. Z obsahového hľadiska učebnica ponúka vyvážený obraz ukrajinských dejín – zdôrazňuje význam Kyjevskej Rusi ako kolísky východoslovanskej civilizácie, formovanie kozáckej demokracie a jej odlišnosť od moskovského autokratizmu, ako aj modernizačné európske tendencie v 17. – 18. storočí na ukrajinskom území. Uvedenie geografických a kultúrnych súvislostí prispieva k lepšiemu pochopeniu, prečo je ukrajinská identita historicky prepojená s európskym priestorom, a prečo si Ukrajina zachovala étos slobody napriek rôznym vonkajším tlakom v priebehu storočí. Ukrajina a jej geografická poloha z nej robí dôležitý geopolitický uzol a dianie na jej území má priamy vplyv na stabilitu európskeho kontinentu. Pomenovanie Ukrajiny ako „brány do Európy" má svoju logiku. Pre Slovensko, ako priameho suseda, je to obzvlášť dôležité z hľadiska vlastnej bezpečnosti, ekonomiky, migračných vĺn atď.

Je potrebné oceniť, že text učebnice dopĺňajú mapové prílohy, ktoré napomáhajú lepšej priestorovej orientácii učiva (napr. slovanské kmene na dnešnom území Ukrajiny, mapa Kyjevskej Rusi, Haličsko-Volyňského kniežatstva, Litovsko-poľského štátu, Zaporožskej Siče a kozáckeho štátu – Hajtmanatu, ukrajinské etnické územia v rámci Rakúskej monarchie a cárskeho Ruska). Posilnenie názornosti je zvlášť dôležité pri dejinách Ukrajiny, keďže územie východnej Európy je menej reflektované študentstvom.

V závere publikácie nechýba zoznam bibliografických zdrojov a odporúčané multimediálne zdroje (ukrajinské historické video kanály), avšak z nášho pohľadu by učebnici prospeli aj odkazy na doporučenú literatúru, resp. publikácie, prípadové štúdie a články – výber práve pre „zvedavých" študentov, ktorí chcú vedieť viac. Doplnenie takého výberu (niekoľko odkazov na zaujímavé čítanie pri každej kapitole) by len zvýšil, resp. posilnil moderný charakter tejto vysokoškolskej učebnice a praktické využitie vo výučbe.

Vysokoškolská učebnica Adriany Amir *História a kultúra Ukrajiny I* je evidentne kvalitným, odborne fundovaným a didakticky premysleným dielom. Spája v sebe vedeckú faktografiu s didaktickou prístupnosťou, podporuje kritické myslenie a napomáha formovaniu poznania európskej civilizácie, ako aj kultúrnej empatie voči Ukrajine. Je to príklad moderného vysokoškolského textu, ktorý nielen informuje, ale aj inšpiruje k hlbšiemu poznaniu histórie a identity jedného z dôležitých národov stredovýchodnej Európy, ktorý je integrálnou súčasťou európskeho kultúrneho a historického dedičstva.

Ostáva už len vysloviť želanie, aby na tento vydarený počin (prvý diel učebnice) čo najskôr nadviazalo pokračovanie *História a kultúra Ukrajiny II*, venované ukrajinským dejinám v 19. a 20. storočí (rozhodujúcemu obdobiu formovania modernej ukrajinskej spoločnosti a štátnosti), ktoré by dotvorilo ucelenejší obraz historického vývoja Ukrajiny pre potreby akademického prostredia.

Michal Šmigeľ